

קרובים או גם על אביו ואמו] ועל כך פלוגתא
אמר דיחידא הוא, והתוס' פירשו דמ"ש יחידא
היא קאי על פלוגתא דרע"ק וחכמים וזה תמוה
בפשט הסוגיא. ועיין בסמוך.

בפני חכמים

א"ל יחידא הוא. וקשה היאך קורא לאלישע
בן אבויה וזקנים שעמו "יחידא".
והרש"ש מבאר דפליגי תנאי בדעת רע"ק אם
רע"ק אסר רק בחמשה קרובים או גם באביו
ואמו, ואהא מייתי ראייה מהך ברייתא דחזינן דהך
ברייתא ס"ל דרע"ק נחלק על חכמים בכל
הקרובים גם באביו ואמו דהרי התנא מביא הנך
עובדי לראיה לחכמים דרע"ק ומדהביא ג"כ
מעשה דרבי צדוק ש"מ דגם באביו נחלקו רע"ק
וחכמים.

דף כ' ע"ב

להודיע בשמח לאחד קרובו

א"ל אבא קיים א"ל אימא קיימת. כתב
בשו"ע (יו"ד ת"ב סי"ב) מי שמח לו מת
ולא נודע לו אינו חובה שיאמרו לו ואפילו באביו
ואמו ועל זה נאמר ומוציא דיבה הוא כסיל וכתב
ע"ז הרמ"א דמ"מ בבנים נהגו להודיע כדי שיאמר
קדיש אבל בבנות אין מנהג כלל להודיעם.

והאחרונים ציינו דמקור דין זה מהגמ' כאן,
דחזינן דאם לא היה שואלו לא
היה אומר לו כלום, ולבה"ג שמפרש ששאלו רבי
חייא על אביו ואמו שלו [של ר' חייא] צ"ל דהיה
זה אחר שנה דבתוך שנה היה לו להודיעו כדי
שיאמר קדיש כמש"כ הרמ"א.

ובעיקר מה שכתבו להביא ראייה משמעתין יש
להעיר דמשמעתין חזינן רק על
שמועה רחוקה שאין חובה להודיע לקרובים, אך
על שמועה קרובה אין ראייה משמעתין, דבסברא
ודאי יש לומר דחמיר טפי לענין זה.

שמועה רחוקה אי סגי גם במקצת הלילה

וש"מ מקצת היום ככולו. כתב הרא"ש (סימן
(ל) דמספקא לרבי בשמועה רחוקה אם
סגי גם במקצת לילה, ורבינו מאיר כתב דאם שמע
שמועה רחוקה כלילה נמי אמרינן דמקצת הלילה
ככולו, ואע"ג דגבי שבעה ושלשים לא סגי
במקצת לילה אלא בעינן מקצת מיום שביעי
ומקצת מיום השלשים, היינו משום דהתם בעו
"ספירה" וספירה ביממא היא, אבל לענין שמועה
רחוקה דלא בעי ספירה אלא סגי בשעה אחת
סלקא אפילו כלילה. [וכבר הזכרנו למעלה שיטת
הרמב"ן דגם לענין שבעה מעיקר הדין סגי
במקצת הלילה].

ע"א באבילות

א"ל לשמעיה חלוץ לוי מנעלי וכו'. ומכאן
מביאין ראייה דסגי בע"א לענין אבילות,
וכן מביאין ראייה מכאן דבשמועה רחוקה עולה
שעה אחת של ניהוג אבילות על ב' קרובים שמתו,
ומה שלא אמר הש"ס "שמע מינה" גם על דינים
אלו משום דב' דינים הנ"ל היו פשוטים לש"ס
שאינן צריך ראייה עליהם.

בשי' הרי"ף יום ל' כלפניו

שמע שמועה קרובה בשבת ולמוצי"ש
נעשית רחוקה וכו'. וכתב הבה"ג דביום
שלשים עצמו נידון כלפניו, ואם שמע ביום
שלשים דינו כשמועה קרובה ונוהג שבעה
ושלשים, וכ"פ הרי"ף ורמב"ן ורא"ש, וכן נפסק
בשו"ע. וכתבו הרמב"ן והרא"ש דראייה לזה
ממ"ש כאן שמע שמועה קרובה בשבת ולמוצי"ש
נעשית רחוקה, וע"כ איירי ששבת היה ביום
שלשים ואם היה שבת ביום כ"ט א"כ למוצי"ש
לא הוי רחוקה. עיי"ש.

וברי"ף כתב דאיכא מ"ד בשמועה ביום שלשים
כיום ל"א דמי ואיתלו בההיא דבכורות

שאמרו שם הכל מודים לענין אבילות ביום שלשים כיום שלפניו דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל, וכתב ע"ז הרי"ף, והא טעותא רבתא היא דהתם איירי לענין נפל, ובזה יום שלשים כלפניו לענין שלא להתאבל עליו ומצד דהלכה כדברי המיקל באבל ואינו ענין כלל לנידון דידן. עיי"ש.

ואיכא מ"ד שהביא הרי"ף זהו שיטת מקצת הגאונים. וכתב ע"ז הריטב"א וז"ל: ומסתברא דח"ו דרבוואתא קאמר ז"ל לימרו כי ההוא טעותא, אלא אינהו בתרתי טעמא הנו אתו לה, דכיון דהתם לענין נפל מספקא לן ביום ל', ורב אשי דן לקולא מטעמא דהלכה כדברי המיקל באבל, אף אנו נאמר לענין שמועה שנלך להקל ויום ל' כיום ל"א, ולא אמרינן בהא תרתי דסתרי אהדדי שכך הדין באבילות ועוד דהאי טעמא לחוד והאי טעמא לחוד, אדרבה נחמה על רבינו אלפסי ז"ל מה טעם תולין יום ל' להקל ובכאן תולין להחמיר, אלא שנצטרך לומר דהתם ספיקא בעיקר אבילות, אם חל על המת בזה חיוב אבילות, אבל הכא דבר חיובא הוא אלא שהספק הוא אם עבר זמנו אם לאו תולין להחמיר ואין אומרים מקצת היום ככולו למי שלא שמע. עכ"ל הריטב"א.

[א"ה], וקשה טובא היאך מביאים הגאונים ראייה מהתם (ומה הוצרך הריטב"א בדעת הרי"ף למצוא "חילוק" מהתם) והרי הן ב' נידונים שונים, דהתם הוי ספק ב"טבע העולם" אם כמת ביום שלשים עצמו הוא נפל, ואילו בנ"ד יש לנו ספק בידיעת הדין אם אמרינן לענין שמועה רחוקה מקצת היום ככולו, ומה ענין זה לזה, [וצ"ע]

ובעיקר שיטת הרי"ף וסייעתו הנ"ל דיום שלשים כלפניו, יש קצת סמך לסברא זו ממ"ש בשמעתין שמע שמועה קרובה ברגל

ולמוצאי הרגל נעשית רחוקה וכו' ומבואר דפשיטא לגמ' דבכה"ג אין הרגל מבטל הימנו גזירת שלשים הגם דמת קודם הרגל, הרי דכל שלא קיים אבילות בפועל אינו מבטל גזירת שלשים, ועד"ז י"ל בנ"ד דלא אמרינן מקצת היום ככולו אלא לענין מי שכבר נהג אבילות של שבעה או שלשים ובאים לדון אימתי הוא סוף זמן אבילותו אבל כשלא נהג עדיין אבילות ודנים לענין להחשיכו שמועה רחוקה בזה לא אמרינן מקצת היום ככולו.

שמע שמועה קרובה בשבת ולמוצ"ש נעשית רחוקה אינו נוהג אלא יום אחד.

וכתב הרשב"א [הו"ד בב"י יו"ד סי' ת"ב] שנשאל כיון דשבת עולה אפילו לתחלת ימי אבילות וא"כ למה אמרו בבאה לו שמועה בשבת דלמוצ"ש נעשית רחוקה דהא ביום שבת נוהג אבילות ועולה מהמנין וכיון שכן הרי חל עליו אבילות ביום השבת שהוא יום שלשים והרי היא קרובה, והשיב דאע"פ שעולה אפילו לתחלת ימי אבילות מ"מ כיון שאין נוהג בו אלא דברים שבצינעא אינו גורם אבילות שאם שמע שמועה בשבת אין אומרים כיון שאבילות חל עליו בשבת ועולה תהא שמועה שבו כמי שחל עליו האבילות ביום שלשים ויגרום למנות במוצ"ש שאם כן היה מה שהוא גורם חמור ממנו, בו אין אבילות נוהג ומחמתו יהא אבילות נוהג, אינו בדין שיהא חמור מה שיבוא בגרמתו יותר ממנו, עכ"ל.

קריעה בבגד שאול והואך בנוסע לכותל המערבי

מי שאין לו חלוק לקרוע וכו'. וכתבו התוס' דמיירי כגון שהיה שאול מחבירו וכו', ובפשטות כוונתם ד"אינו רשאי" לקרוע חלוק שאינו שלו משום גזל, אכן בריטב"א כתב על דברי התוס' דבשאול פטור לקרוע דמבני אהרן למדנו דכתיב בגדיכם. ובאמת תמוה למה הוצרך

הריטב"א לטעם זה, והרי תיפוק ליה מצד ש"אינו רשאי" וכנ"ל.

מהני, אבל עכ"פ למעשה אמר רבינו שליט"א שאין לנהוג כן, וכנ"ל.

ואפשר דהריטב"א בא לומר האמת דלא רק ד"אינו רשאי" לקרוע, אלא טעם גדול מזה יש כאן דל"ש כלל קיום מצוות קריעה בבגד שאינו שלו, דכמו דבאתרוג בעינן "לכם", כן בקריעה בעינן "בגדיכם" ויש בזה נפק"מ לדינא, והיינו כשיודע שהמשאיל אינו מקפיד, ונרחיב בזה, דהנה לקמן (כ"ו:) איתא רשב"ג אומר האומר לחבירו השאילני חלוקן ואלך ואבקר את אבא שהוא חולה והלך ומצאו שמת קורע ומאחו וכשיבוא לביתו מחזיר לו חלוקו ונותן לו דמי קרעו. והטעם משום דחבירו נתן לו חלוקו אדעתא שיוכל לקרעו, ולכאורא קשה מכאן על הריטב"א דסוף סוף לא הוי "בגדיכם", וצ"ל דכל שנותן לו רשות לקרוע על מתו הוי כמו "בגדיכם" [וכמו לגבי אכילת מצה דאי"צ שיקנה לו את המצה אלא כל שנותנו לו את המצה לאכילה חשיב "מצתכם"], אכן נראה דכל זה כשנתן לו חלוקו, על דעת שיקרענו, אבל בלא ידע שהולך לבקר את החולה ורק יודע שאין המשאיל מקפיד אם יקרענו, בזה יש נפק"מ ממש"כ הריטב"א הנ"ל. דאם המגיעה לקרוע בגד שאול היה רק מצד ש"אינו רשאי" א"כ בכה"ג שאינו מקפיד יתחייב לקרוע, אך להטעם שכתב הריטב"א ממש"נ "בגדיכם" א"כ בכהאי גוונא א"א לקיים בזה הקריעה. (ועי' להלן כ"ו:).

ושאלתי לרבינו שליט"א דאכתי יש מקום לדון גם מצד אחר, דאין לו לאדם להכניס עצמו לאונס של ביטול מצוה. [ונבאר דברינו, דהנה מותר לו לאדם לעגל כנפות בגדיו כדי ליפטר מציצית, וכן לבטל שם פתח כדי ליפטר ממזוזה ומצד הדין אין בזה שום איסור כיון דכל שאין לו ד' כנפות או שאין לו פתח בביתו אין עליו חיוב כלל. [נורק דענשינן עלה בעידנא דריתחא] אך מה שיש להסתפק במי שסותם פתחו הפתוח לרה"ר כדי ליפטר מנרות חנוכה, דנראה דזה תלוי אם יסוד מצוות נ"ח הוא על ה"גברא" רק כדי "לקיים" המצוה צריך שיהיה לו פתח הבית או דיסוד המצוה הוא על ה"בית" וכמו במזוזה, ויותר מסתבר דיסוד המצוה הוא על ה"גברא" וכיון שכן לא דמי למזוזה, דבמזוזה מי שאין לו בית אין עליו סיבת חיוב כלל, אך בנ"ח כיון דיסוד המצוה על הבית א"כ מי שאין לו בית פטורו הוא רק מצד "אונס" וכיון שכן מסתבר דאסור לו להכניס עצמו לאונס כזה. ודו"ק.

ומעתה ניחוי אנן לענין "קריעה" דיש לחקור אם יסוד חיובו הוא על ה"גברא" אלא דבלא בגד א"א לקיים מצוות קריעה והוי "אונס", או דיסוד חיובו הוא על ה"בגד" וכשאין לו בגד שלו הרי להריטב"א הנ"ל אין עליו "סיבת חיוב" כלל. ונפק"מ אם מותר לו להכניס עצמו לאונס כזה ע"י שמקנה בגדיו לאחר, וכנ"ל, ודו"ק בזה].

ועכ"פ למעשה אמר רבינו שליט"א, שאין לנהוג כן, וכנ"ל.

עוד שאלתי לרבינו שליט"א על מנהג העולם שמי שהיה בכוחל בש"ק ובא אחר שלשים שאינו קורע, ואמר לי רבינו שליט"א דהגם שיש מהאחרונים שחששו שצריך לקרוע, מ"מ המנהג

(שם) א"ה, שאלתי לרבינו שליט"א בענין מנהג העולם להקל לנוסעים לכותל המערבי להקנות בגדיו לחבירו כדי ליפטר מקריעה, אם נכון לעשות כן, ואמר לי רבינו שליט"א דאין נכון לסמוך על זה, דהרי סוף סוף חבירו אינו מקפיד אם יקרע וא"כ דומה למ"ש להלן (כ"ו:) ואמרתי לרבינו שליט"א דעכ"פ לריטב"א הנ"ל יועיל הקנאתו ליפטר מקריעה. והסכים רבינו דלריטב"א

זה, והטעם בזה משום דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ורחוק לומר שהרמב"ן יחלוק על דין זה.

ונראה לומר בזה וכמש"כ הרמב"ם בפיהמ"ש על זבים (פרק ב' משנה ג') דתנן התם הרואה קרי אינו מטמא בזיבה מעת לעת, עכו"ם שראה קרי ונתגייר מיד הוא מטמא בזיבה וכתב ע"ז הרמב"ם שם וז"ל, והעיקר אצלנו גר שנתגייר כקטן שנולד ואין משגיחין לדבר מעניניו הקודמות וע"כ אין אנו חוששין לקרי שראה והוא עכו"ם עד שנאמר ישאר כ"ד שעות מעת הקרי ואז יטמא בזיבה, עכ"ל הרמב"ם שם, ומבואר ברמב"ם דענין "גר שנתגייר כקטן שנולד" אין זה רק בגדר ה"דינים" שעליו אלא גם לענין ה"מציאות" נחשב ל"מציאות" חדשה, ומקרי הטבעיים שלו נידונים ג"כ כמו קטן שנולד, ובזה א"ש הערה הנ"ל די"ל דבגר שנתגייר מודה הרמב"ן דאין מתאבלין זה על זה. [ובעיקר מש"כ הרמב"ם בפירוש המשנה הנ"ל עיין בלח"מ (פ"ב ממח"כ ה"ג) מה שהקשה על זה].

והנה לענין איסור "יחוד" נקטין לדינא דמי שנתגייר עם בתו מותר לו להתייחד עמה, הגם דכקטן שנולד, ומשום דאיסור ייחוד תלוי במה שיצרו תקפו, ופשוט דבנתגייר עם בתו או עם אמו אין יצרו תקפו, ויתכן דלענין "ייחוד" גם הרמב"ם מודה דלא אמרינן כקטן שנולד.

כבוד חמיו וחמותו הוא כבוד אשתו

לא אמרו לכבוד אשתו אלא חמיו וחמותו. פירוש דבאב ואם שלה יש יותר קפידא על הכבוד שלה, אבל פשוט דהכל משום כבוד שלה ולא משום כבוד המתים.

חכמים היינו ת"ק איכא בנייהו עמו בבית. ולחכמים דסיפא כל שאינו בפניו אין מתאבלין אפילו על בן בנו ועל אבי אביו, נמצא

להקל בזה, ואי"צ לקרוע). (ועי' להלן כ"ה: ד"ה שם ובדף כ"ה. ד"ה אלא וד"ה שם).

כי תניא ההיא בכבוד אביו ואמו. עי' ריטב"א.

במה שכהן מיטמא לאשתו ואבילות בעל ואשה

ת"ר כל האמור בפרשת כהנים שכהן מיטמא להן וכו' ואילו הן אשתו וכו'. הריטב"א ובעוד ראשונים לא גרסו בברייתא "אשתו" והקשה הריטב"א [עפ"י גירסתו] אמאי לא חשיב אשתו, עיי"ש. וגם הרמב"ם אינו גורס אשתו, וז"ל הרמב"ם ריש פ"ב מאבילות, אלו שחייב להתאבל עליהן דין תורה, אביו ואמו בנו ובתו אחיו ואחותו מאביו, ומדבריהם שיתאבל האיש על אשתו הנשואה וכן האשה על בעלה, עכ"ל. והרמב"ם לשיטתו [בהלכה ז' שם] שכתב, דאשתו של כהן אינו מתטמא לה אלא מד"ס עשו אותה כמת מצוה כיון שאין לה יורש אלא הוא. לכך לא ימצא מי שיתעסק בה אלא הוא.

משפחת גרים ועבדים באבילות וכמי שנולד ממש אמרינן בגר ולענין ייחוד

שם. איתא בברכות (ט"ז:) ת"ר עבדים ושפחות אין עומדין עליהם בשורה ואין אומרים עליהם ברכת אבלים ותנחומי אבלים וכו', וכתב הרמב"ן דלכאורה משמע מזה דעיקר דין אבילות של קרובים שייך בהן ומקשה הרמב"ן דהרי עבד אין לו יחס, ותירץ הרמב"ן בתירוץ אחד דאבילות אינו תלוי ב"יחס" אלא ב"צער" ולכך הגם שעבד אין לו יחס מ"מ שייך בו אבילות של קרובים, עיי"ש.

והנה הלכה פסוקה ברמב"ם ובשו"ע (יו"ד שע"ד סעיף ה') דגר שנתגייר הוא ובניו או עבד שנשתחרר הוא ואמו אין מתאבלין זה על

דלענין שלא בפניו חכמים [דסיפא] מקילין [גם]
יותר מר"ש בן אלעזר.

תוד"ה אתא, ותימה כיון דקרע כבר וכי צריך לקרוע כלל לפני הקרובים וכו'.
שאלתי לרבינו שליט"א מה הוקשה לתוס', והרי י"ל דמכיון דקיי"ל כחכמים דאינו מתאבל אלא עמו בבית, [וכל אבילותו אינו מצד בן בנו המת אלא מצד כבוד בנו] א"כ קודם שהיה עמו לא חל עליו כלל חיוב אבילות, וכיון שכן א"א שיקיים אז מצוות קריעה, ולכך קריעה שעשה אז לא יצא בה ידי חובתו ומה הוקשה לתוס'. ושוב ראיתי שבאמת כן כתב הנמוק"י דמטעם זה לא יצא בקריעה ראשונה ועכ"פ קשה למה התוס' לא תירצו כן.

ואמר לי רבינו שליט"א דהתוס' למדו דהגם דה"טעם שצריך לקרוע זהו מצד כבוד בנו, מ"מ "גדר" חיובו הוא כמו שאר האבלים, [וכשיטת הרא"ש דהקריעה אינה צריכה להיות בפניו], וכיון שבאבילות דעלמא זמן הקריעה הוא מקבורה ואילך ה"ה ב"מתאבל עמו" בזמן הקריעה הוא מהקבורה, הגם שעדיין לא היה "עמו", וכשיגיע להיות "עמו" ויודעים שקרע אחר הקבורה ודאי יצא בזה.

מתי מהני מחילה במתאבלין עמו

ובשם שמתאבל עליהם כך מתאבל על שניים שלהם וחכמים וכו'. וקיי"ל כחכמים וכ"פ ברמב"ם ושו"ע. וכתב הרמ"א וז"ל, וי"א דהאידינא נוהגין להקל באבילות זו של המתאבלים עמו דאין זה אלא משום כבוד המתאבלים ועכשיו נהגו כולם למחול וכן נוהגין האידינא שלא להתאבל כלל המתאבלים וכו', ומ"מ נהגו שכל קרובי המת הפסולים לו לעדות מראין קצת אבילות בעצמן כל שבוע הראשונה דהיינו עד אחר שבת הראשון שאינם רוחצין וכו' עיי"ש.

[ושאלתי לרבינו שליט"א אם תועיל מחילה מפורשת מהאבל לגבי ה"מתאבלין עמו" שלא יזקקו לנהוג את ה"קצת דיני אבילות".
ואמר לי רבינו שליט"א דמסתבר דלא מהני מחילה, דהגם דמקילין שלא לנהוג כל דיני אבילות מצד דנהגו כולן למחול, מסתבר דרק מחילה שנהגו כולן מהני, אבל מחילה פרטית לא נראה שתועיל [לפטרו גם מהקצת דיני אבילות, דעל מה שתיקנו לכולן לא מסתבר שיתנו דבריהם לשיעורין להקל יותר כמי שמוחל].

דף כ"א ע"א

באבילות לישן במטה כפוייה בשי הרמב"ם והתניא ישב ע"ג מטה וכו'. "ישב" לא דווקא דבעיקר איירי לענין שינה וכמש"כ הרמב"ם וע"ע בזה להלן.

דא"ת"ה וישכב ארצה הי"נ והתניא ישב ע"ג מטה וכו' לא יצא ידי חובתו וכו'. עיין תוס' סוף ד"ה דאי, מש"כ בזה. וכן פירשו הריטב"א וש"ר. ומסיים הריטב"א דמשני מאי ארצה כעין ארצה ועל מטה כפוייה ישב ולא עבד מילתא יתירא.

וכתב הריטב"א וז"ל, ומן התימה על הרמב"ם וז"ל שכתב שאינו יוצא ידי חובתו אא"כ ישן על מטה כפוייה ואע"פ שכפה מטתו, דאדרבה הכא משמע להדיא דמאן דעביד הכי מילתא יתירא הוא דעבד, וליכא למימר דמעיקרא משמע לן כי דוד ישב ע"ג קרקע ולא כפה מטתו כלל, דא"כ היאך לא קיים דוד כפיית המטה, ועוד היכי מייתי לה לראייה דעביד מילתא יתירא, אדרבה מילתא בצירתא הוא דעבד, אלא ודאי כדאמרן, עכ"ל הריטב"א.

ונראה ליישב שיטת הרמב"ם דהנה כתב הרמב"ם בפ"ה מאכל הי"ח וז"ל. וחייב